

FEKETE KRISTÓF

Kedves Sándor, welcome. Köszönöm leveledet, nagy örömökre és épp akkora bánatomra szolgált. Erről szeretnék írni Neked pár sort.

Had' vágjak a közepébe. Arra jöttem rá, hogy a Te hazád, a nyelv hazája egy megkönnyezendően szép és mélyen felhaborító idealitás. Múltba nyíló utópia. Ez félig-meddig közhely, de következményeit érdemes átgondolni. Legelsősorban azért, Sándor, mert ez az elsődleges oka annak, hogy mindenhol otthon leszel, és ez az oka annak is, hogy mégsem leszel otthon sehol.

Akkor is és akkor sem, ha Leányfalun üzletelsz tojásért; akkor is és akkor sem, ha a Dallas megy a TV-ben. Ilyen vagy Te, Sándor, és semmiképp se gondold magad emigránsnak. Amerikába is elkísért az a hazád, melyet nem hagyhattál itthon, mert valljuk be, sohasem létezett. Ez segít rajtad „vad magányodban” és ez is okozza azt. Ez vagy Te, és ez a mesterséged. Mondhatnám persze, hogy egy olyan országba születted, ahol a nyelv csak kegyelmi pillanatokban vezetett valódi közösséghez, kollektív élményekhez, de tudom, hogy mindez – habár más formában – mindenhol így van. Nos, így is kell lennie. Úgyhogy ne búslakodj, kapd fel a Heltaidat, idd meg azt a diópálinkát és add meg magadnak azt a kegyelmet, hogy otthon legyél valahol – hogy otthon legyél sehol.

Hát igen, ha úgy alakul, rejtőzz el ebbe a hazádba a másik elől.

Üdvözöllek itthonról, a helyzet változatlan, de ezúton is köszönöm azt a menedéket, mellyel mérhetetlen korszerűtlenséged mindig megsegít.

HOLPÁR ANNA

Kedves Sándor,

welcome, remélhetőleg egy vidám napon San Diego tengerpartján. Ne haragudj a késői válaszáért, de rendkívül frusztrál, hogy összesűrítettél mindenkiel egy terembe, csak olvasgatok Téled, és a többiek tollának kattogását hallgatom. Talán ők sem tudják, mit lehetne válaszolni? „Tisztelt Ügyfelünk! Levelét rögzítettük. Kollégáink dolgoznak problémája megoldásán, kérjük szíves türelmét.” Aztán válasz nélkül hagynak. Ne vedd tőlük zokon, szerintem legtöbbszörnek a welcome-ról a Willkommenskultur ugrik be elsőnek, Bornemisszáról meg az Anonim Alkoholisták Klubja.

Jó lenne, ha tudnád, hogy ismerjük egymást, közös történetünk kiskoromban kezdődött, anya elképedt pillantására válaszoló apukám szavai voltak első találkozásunk helye, aki Füves könyvedre hivatkozva adott rám ruhát, miszerint „Az öltözködéssel egyáltalán nem kell foglalkozni.” Nos, Sándor, én ezt azóta is máshogy gondolom, s egy használatlanul maradt műanyag villa tragikumával érne fel, ha nem válaszolnék leveledre, mégis mondani szeretnék valamit.

Azt írod, semmi újság Felétek, pedig épp most, fejlesztik ki azt a masinát, mely azóta minden szövegnek otthona. Részben ennek hála lett az irodalom közkincs, de általában csak „köz”. Ha valaki Aranyra kíváncsi, tudniillik manapság meghallgat egy irodalomórát hetedikeseeknek. De tudod, én (bár ebbe az iroda-lomba illő irodalom világához tartozom), azért még iszom a szövegeket, kezdetben tiszta vizet, néha szörpöt, mostanában kávé vagy sört. Ez törvényes keretek között így lehetséges, de legyen ez a levél egy alkoholista vallomása: igen, nem tudok elképzelni pezsdítőbb célt, minthogy a következő állomások a hamisítatlan magyar borok, messze és rég érlelt whiskyk és felejthetetlen dió-párlatok lesznek, s nézegetek egy online webáruházban egy shakert is, mit szólsz, érdemes ilyesmivel kísérletezni?

Persze, Te nem csak kísérleteztél. Munkáidnak talán reményt ad, hogy hosszú évek után is ámulattal iszom szavaid, s szeretettel gondolok Rád,

Anna, az alkoholista

IMRE HILDA

Kedves Sándor!

Néha nehezemre esik az írás. Nem tudom, hogy ez az öregség és a Halál közeledtének nagyon is kézzel fogható jele a számomra vagy egyszerűen csak a lustaságé. Bár titkon azt is bevallom, hogy öregnek is lusta vagyok. Sokszor beletörődéssel gondolok arra, hogy a Halállal is csak merő tunyaságból nem találkoznék és a sarokról csak odabiccentenék neki, hogy megértse, számítok rá, de azért nem kívánatos vendég nálam. Világéletemben megvetettem azokat az embereket, aki retteggve gondoltak az elmúlásra, erre most, őszülő fejjel, meg-megkopó emlékezettel, restelkedem.

Emlékszem, nemrég te is csak legyintettél és azt mondtad, hogy a San Diegó-i napfény már csak a szerelmeseket kelti életre, bennünket pedig megaszal és utána kitesz szellőzni, mert már érződik rajtunk az elmúlás szaga. Az öregeknek amúgy is csak szaguk lehet, mert hiába fürdenek, a kopás, a leamortizálódás kellemetlen bűzzel jár. Látod, ilyesmiket írok, pedig nem is kellene igazán panaszkodnom, mert érezhető változás van a levegőben, még a mi szerencsétlen hazánk is, mintha éledezni kezdene. Ha van egy kis időm, én mindig magyarnak érzem magam, de erről nem szeretek vitát indítani, mert végtelenül unom azokat, akik azt hiszik, hogy külföldön élve mindenki csak akcentusos bevándorló és a szíve nem húzza vissza, legfeljebb csak a sárgaföld, amelybe a teste kívánczik.

Egyetlen örömöm mostanában az olvasás. A múltkori ajánlásodra és szíves útmutatásodra újra elővettem Arany Jánost. Nem nyúltam a verseihez, elkerültem a balladáit, egyenesen a Toldihoz sodort a vágyam. Nem tudom megunni, pedig negyven éve nem olvastam, erre előjöttek bennem olyan sorok, amelynek létezését már régen elnyomtam magamban, azért, hogy ne érezzem, fáj legkisebb fiúnak lenni az Egyesült Államokban. Arany valóban olyan, mint egy ősatya, aki ritkán dicsér, de jól fejbe vág, ha rosszat teszel. Jól esett most fejbe kólintatni magam.

Szeretettel és barátsággal: Sziklay Andor

KÓSA JUDIT

Kedves Márai Sándor!

Gyula bácsi jutott ma eszembe, ahogy sírva vigad minden családi összejövetel végefelé, Adyt szaval megállíthatatlanul, aztán egy gyors átmenettel recitálja a Székely himnuszt, végül beleköt mindenkibe, aki nem tart vele, és öklét rázva átkozza, hogy nem eléggé magyar. Apám ilyenkor összehúzott szemöldökkel hallgatott, nem szólt egy szót sem, pedig az Egri csillagokon tanított meg olvasni, és esténként Arany balladáit idézte nekem altatóul.

Gyula bácsi jutott ma eszembe. Ő akkoriban, a nyolcvanas évek elején biztos olvasta Magát is, régi, háború előtti antikvár könyvekből, meg a porlepte klasszikusokat a díszkiadásokból, a kötetek gerincét böngészve úgy képzeltem, minden sor végén ott van, hogy „vala”. Pap volt az apja, ő költőnek indult, de aztán jött ötvenhat, és ő persze akkor is verset írt, sőt szavalt.

Magyar volt, ízigvérig magyar, Zakopánéig sem jutott el, fene tudja persze, hogy akart-e. Kilencven után mehetett volna, mégse ment.

Gyula bácsi nem szerette a mi rendszerbe belesimult familiánkat, és amíg figyeltem ezeken a borzós-kiabálós estéken, úgy éreztem, hogy igen, magyarnak lenni valami politikai dolog. Sokat olvasok én is, behúz a könyv, némelyik magával ragad, de ezeket a bódító kortyantásokat, amelyekkel ő öblögette szájában a szavakat, nem ismerem. Ez nem élvezet, ez nem szórakozás, ez tett.

Néha azt gondolom, ma elemében lenne. Tetszene neki a nemzeti dörgedelem és a tenger sok zászló, élvezné, hogy magasra emelve, minden fölé állítva tündököl mindaz, ami úgymond magyar. De hát mit lehet tudni. Mert egy dologból nem engedett soha: hogy jó is legyen az, amit olvas.

Budapest, 2019. március 15.

Tisztelettel üdvözlöm,
Kósa Judit

KUNT BALÁZS

Kedves Sándor!

Leveled a postai útvonalak bonyolultságának kiismerhetetlensége folytán félrement, helyben és időben egyaránt. Hozzám érkezett, így engeddd meg, hogy mielőtt jelezném a megfelelő helyen a téves címre történő kézbesítést, röviden írjak Neked - végülis ugyan annyi esély van arra, hogy eljut hozzád, mint leveled hozzám. A levél elején kérlek, hogy nézd el nekem a tegeződést: írásaidat és naplóidat olvasva úgy érzem, jobban ismerlek, mint sok ismerősömet. Furcsa egy helyzet ez, mivel én már ismerem azokat a műveidet is, melyeket még meg sem írtál, sőt, nézem a leveled keltezését és csak erőt tudok kívánni az elkövetkezőkhöz. De nem szeretném lelőni a csattanót (bár ez kissé faragatlan szójáték, tudva a tudottakat). Tehát, hamar így alakult, pár szó a mostani helyzetről, mivel C.Klay úr nevében nem tudok válaszolni. Meglepődnél, mennyi minden változott és mennyi minden ugyan az maradt. Munkába menet minden nap a kettős villamos nyújtotta panorámában gyönyörködöm - ez előtted is ismert lehet. Valahogy megnyugtató állandóságot sugároz a Duna és a budai oldal. Ezt tegnap megosztottam egy ismerőssel, aki közölte, hogy ő minden nap a kettős metróval használja hasonló célból. Hát így vagyunk valahogy. Egy gyönyörű országban, sokszor összeegyeztethetetlen perspektívákkal. Bár ezt nagyon is érezhetted, nem véletlen San Diego. Juteszembe, az emigráció manapság természetes létforma lett, megszűnt az egzotikus felhang, vagy a negatív zöngé, vagy az akkori szó jelentése mögött lappangó heroikusság/gyávaság - olvasatok függvénye. Keresztül-kasul utazzuk a bolygót, keressük a jobbat máshol, mástól. Közben sodródik Európa és az ország is nem tudni, merre. Kiválóan felismerjük a múltban elkövetett szörnyűségeket és nem félünk rámutatni, de közben örülünk, hogy a jelent majd csak a jövő ítéli meg. Nem hinném, hogy jobb most, vagy rosszabb, máshogy ugyanolyan. Igenis a folyó lehet ugyanaz, csak a belelépő változik. Itt meg is szakítanám magam, mert első levellemel nem szeretnék túlzottan fárasztani - kérlek, ha megkapod és méltónak érzed rá, válaszolj mielőbb. Megtisztelnél. Jövőre nézve a legjobbakat kívánom, és hogy kicsit könnyedebben tekints a világra.

Üdvözlettel, Kunt Balázs

Budapest, 2019.02.19.

NAGY-LACZKÓ BALÁZS

18.02.23.

Kedves Sándor, soká, de nem késve veszem leveled, hiába, messziről, egy más világ távlatából üzensz nekem. Szíverősítőnké értél mára te is, mint Heltai, mint az öreg dióparlat - sötét, borongós italok ez is, az is. Te is, egy palackba zárva. Lám, mindenben megleled az estét, megértem, csillagként ez az otthonos tereped. Kit sötétség vesz körül, az nyúl igazán csak a sötétség felé, ugye? Ne titkold, hogy Bornemiszában és Heltaiban szívednek kedves rideg, hegyi rokonra leltél. Keserű protestáns ostorcsapásaikra jó katolikus fájdalommal feleltél. Szavaikkal lopózott be az éj, a neki oly otthonos szobádba, pedig még a gyertya égett - és e szavakkal nyelvedre lépett a fekete dióparlat egy kortynyi éjszakája. Ebben az estben neked ott volt Toldi estéje, Arany hiánya, a magyarság éjszakája - egy palacknyi alvilág egy kortynyi magyar halála.

Itt kint nem ismerik ezt az italt, a szülőföld spiritusza ez. Sajátunk, de van benne szegfűszeg, vanília, fahéj - mennyi nyugatos, polgáros, szatócsbolti Bürger idegenség! Furcsa ital ez, bármilyen frissen, zsenigén tedd a zöld diót bele, alig érje a mi kérlelhetetlen közép-kelet-európai napunk heve, már komorul. Előbb valami zavaros barna löttyé, majd át se tetsző szurokszerű nedűvé aljasul. Nehéz, robosztus - te azt írod: erős - lassan érő kotyvalék, mely csak egyre éjül, hogy múlnak vele az évek, és még kívül mind ridegebbnek tetszik komorsága, addig benne az ízek egymásra találtnak, és e sűrű, jól ismert magyar homályban a keserű édes lesz és lel sajtó harmóniára. Mennyi mindent lehet tölteni egyetlen pohárba! Ez volna talán a jó protestánsok, Heltai, Bornemisz, Arany titkos receptje? Sándor, jobb, ha tőlem tudod: egyé itad magad vele.

Most már éj van, a csillagok ideje, de ígérem, holnap majd olvaslak újra, egy jó erős fekete mellett gondolva rád szeretettel, baráti üdvözlettel:

Mindenki

UI. Úgy tűnhet, magamról keveset szóltam, de te biztosan tudod, ezzel is mennyi mindent mondtam.

PAUER EMÁNUEL

Kedves Sándor,
engedd meg, hogy hozzászóljak a talált leveledhez, bár nem érzem egészen illendőnek az ilyesmit.
Nem gondolom, hogy ismeretlenül, de egy sorsközösség önjelölt tagjaként, szerencsétlenségemre egyoldalú barátsággal írok neked. Az utolsó pillanatra hagytam a fogalmazást, óráim maradtak hátra, viszont mentségül fel tudom hozni, hogy ma koraeste értem haza Palermoból, és úgy tűnik, manapság a leveleket is határidőre kell írni.

Ha már utazás, időben és térben, anno Krakko felé a buszon olvastam az őrjáratodról Kassán. Azóta sem tudok külföldre utazni anélkül, hogy eszembe ne jutna néhány gondolatod a repülésről például, vagy az írástudók hatalmáról. Most még friss déli élményektől, tengermorajlástól és a partmenti szelektől zsong a fejem. Így hívhatják szélütésnek az agyvérzést. De ha te az ó-diópálinkát említetted az ősokról, téged a grappához hasonlítanálak. Visszamaradt szőlőtörkölyből párolt elegáns, kellemes, erős ital. Idegen és mégis, a mi pálinkánkkal rokon. Polgári szesz, ha van értelme leírni ezt a jelzöt...

Igenis van.

A remek olasz ital tanulsága pedig nemesen egyszerű: trágyadombra kerülhetnének olyan anyagok, amikből egyes zsenik képesek olyasmit alkotni, ami jobba tud tenni egy délutánt, az emlékeket, végső soron az életet. Ki mondhatja meg ezek után, hogy mi a hulladék, mi az, aminek nincs többé haszna, és milyen jogon? Emlékszem Heltaira és Bornemisszára is az egyetemről, Aranyra pedig emlékezem a zsigereimben. Téged sem felejtetek el, amíg élek, ahogy a vallomásaidat sem. Azt mondtad egy ponton, hogy te már éppen csak jelen vagy, egész életeddél és sorsoddal ott kell lenned, mert valami ki akarja fejezni rajtad keresztül magát. Én most Szicíliában kerestem ugyanazt a valamit, amit évekkal ezelőtt a te könyvedben is meg akartam találni. Részeket kaptam mindkettőtől. Elhanyagolhatatlan részleteket. De korai lenne még „csak” jelen lennem.

Üdvözöllek hát ismét,
Pauer Emánuel

Ui. Remélem nem haragszol meg, hogy tegeztelek. Régi és különös a viszony.

SEBŐ JÓZSEF

Kedves Sándor, a hosszú safari végén, elestvéledvén – amikor odahaza már Badacsonynak fordul a balatoni szél-, sátramról levontam a magyar trikolór színeit, de az itteni, óceán felől fújdogáló szelek egyre csak Bornemissza uram kesernyés ó-szavait sodorták felém: Vajjon s mikor leszen jó Budában lakásom...

Talán... talán még megérjük... Otthonról olyan hírek érkeznek, hogy az ancien régime ketrecének eresztékei már recsegnek-ropognak, és a korábban rettegett Leviatán egyre inkább fogatlan oroszlánna lényegül át – és jobblétre szenderül. (A nyüzsgöncök persze még etetgetik.)

Arany összesét jómagam is gyakorta forgatom, hiszen szavaink aranyfedezetét kiváltképp nála vélem megtalálni, s ha az orosz irodalom Gogol molyrágta köntöséből bújt elő, akkor az új magyar irodalom az ő hosszú út porából vett köpönyegéből. A múltkor arról panaszkodtál, hogy már érzed az évtizedek ónsúlyát, s gondolataid sem szárnyalnak úgy, mint amikor a budai vároldal lépcsőit róttad, s neked csak a gondolatok tűzijátékát kellett lejegyezned. Most meg órák hosszat csak az otthonról hozott, útleveledbe rejtett, Mikó utcai gesztenyelevelet nézegeted.

Emlékszel még az öreg Toldira, mit mond az őszbe borult Nagyszalontán? – Jó öreg Sándorom, te is légy inkább Vén sas, ifjodjál meg, ne érj rá meghalni! Hiszen a mi Odüsszeuszunk még nem érkezett meg Ithakába... Odahaza az öreg idő nekünk dolgozik: a rendszer-szötte vászon, ezt te is jól tudod, sohasem fog elkészülni; sőt, már sokan dolgoznak a lebontásán. Te csak üzenj, mély szellemhangokon, hiszen mit ér e mai poszt-világnak csillogó kenőcse, ha nincs, aki jóra intse? – Szeretem pengeéles mondataid, melyekkel a szolgálalkúság csimborasszóit igyekszel felapritani. – Ki más kaszálhatná le az odahaza regnálók dudvázó szavainak mezejét, ha nem te?... Te csak szólj, mint a két apród, és ne tedd le a lantot, annak most csak hangköre más, mert amíg a magyar érti a szót, hallja a hangot, az ó-zamatú kassai szavakat, addig mindig van egy fénysugár, ami reménységgel világítja meg elménket... Látod, most is, akarva-akaratlanul, Arany szavai tolulnak tollam hegyére.

Hiszem, hogy a te nevedről már nem hull le az ékezet... te csak tedd a dolgod: ne, ne hagyd, hogy kiénekeljék a szánkából a magyar szót, mint Heltai uram meséjében a sajtot...

Kézcsók, és ha megyek, ne feledd a hamuban sült pogácsát:

Andor

SZÜCS ZOLTÁN

Kedves Sándor!

A nyilvánosság nem kíméli a nagyok magánszféráját. Csámcsog a mentális épségét féltő Ginsberg segítségkérésén, popkulturális közhellyé banalizálja Rimbaud-ék üzenetváltását, puhakötésbe szedi József Attila Szabad-ötletek jegyzékét.

Szücs Zoltán vagyok és ma tőled is elém került egy privát levél, biztosan sok választ kapsz rá. Rémisztő pillanatokot élhetsz át, ahogy képzeletbeli postaládád fémfala kilép síkjából, míg a csavarok feszítetten tartják a rendszert, amit a roppant papírkorpuszok a széthullás felé erőltetnek.

Nem öncélú a zaklatás. Talán sok minden érdekelne 2019-ből. Naplódát is olvasva, nincs megnyugtató válaszom a televízióval, mint „kábitószerrel” kapcsolatos aggályaidra (csak statisztikai frissítésem: ma 120 millió készülék zörög az Államokban). Tovább ömlik az agresszió és a fogpasztát is egyre butább reklámok rúgják a polcokról a kosarunkba. Az új technológiák zsebünkbe rakták az olcsó szórakoztatást, míg egy átlagos pub whiskey-t kólával felöntő itallapján a hígítás trendje tűnik szembe. E vizes fogyasztói kultúrában például Heltai Dialógusa ó-diópálinkaként túl szemérmes kihívó; pedig nyelvi zsenialitása, 2019 Demetereire is általános érvényessége figyelemért kiált.

Arany helye biztatóbb az entrópiában. 200. születésnapján zajos emlékévé és számomra amúgy furcsa, kortársító narratíva bizonyította, hogy korunk érti az elvtávolodás kockázatát. Így velünk marad a Múzeumkertben, az irodalmi hagyománytudatban, a sziszifuszi munka említésében. Ragaszkodunk hozzá, bár ahhoz felületesen, hogy a „hulladékig” eljussunk: de utóbbinak van általános szükségessége?

Végül kitekintés. '89 végén történt Jelcin elnök híres rácsodálkozása egy houstoni supermarket bőségére. Ma már nem tér el ettől a jellemző magyar polckép, de a vadkapitalizmus sem egyenes út a jókedélyhez. Tombol a neuroegzisztencializmus, a közöny, szülővárosodról is főleg a fecskendőkben úszó Lunyik IX körzet kapcsán hallok. Közben a nemzetközi helyzet a Napnyugati őrjárat antiutópiájához tart: gyengül az atlanti tengely, meghatározó a nukleáris fenyegetettség, a klímaváltozás. Egyelőre egy 20. századi embernek csak arcátlanul panaszkodhat egy 21. századi, de a feledés és a bizonytalanság újra vicsorog.

Leküzdésükben számítok a szellemi hagyatékodra.

Keep smiling.

Szücs Zoltán

TÓTH A. TAMÁS

Cleveland, 1982 Októbere

Kedves Sándorom, a safarin és utána is minden rendben volt, tehát, ahogy errefelé mondják: OK vagyok. Nagy örömmre szolgált, hogy a kedvedre tehettem a megküldött könyvekkel - kezdhethém így a leveletemet a szakmából kifolyólag egy olcsó diplomáciai udvariassággal. Inkább azt írom azonban, hogy a szívemet melengette, amikor azt írtad, hogy Arany műveit olvasván újra élvezted a régi magyar szó ízét ebben a nagy, amerikai olvasztótégelyben. Hiszen csak ilyen távoli messzeségből érezheti az ember azt az édes sajgást, amely az európai nyelvek zajában megbúvó csöpp ország iránt eltölti, amikor Arany szavait olvassa. Neked, aki felnőtt korodban is művelhetted és szépíthetted a magyar nyelvet, a gondolataid bizonyára magyarul beszélnek, de az én agyamban forgó kerekeknek már néha le kell fordítaniuk a bennem buzgólkodó amerikaiakat. Eddig azt hittem, hogy csak a különlegesség díszével ruház fel, hogy egy ezeréves, kicsi, de kivételes európai nyelvet is beszélek. A múlt héten azonban, amikor fájt a fogam, drága Gerdám azzal fogadott az ébredésem utáni reggelen, hogy éjjel álmomban sokat nyögtem és sokat beszéltem. Mondtam néki, hogy a nagy háborúban is beszéltem álmomban, sebesült, lázas fájdalommban, tehát ez nem csoda. Ő azt válaszolta, tudom, mesélted már a kalandjaidat, de most nem angolszász éned kiáltott fel, hanem magyarul hívtad az édesanyádat, hogy simogassa meg a sajgó arcodat. Ekkor merült fel bennem, hogy ezt az esetet megírom neked, mert ha valaki, te biztosan tudod, hogy miről beszélek. Lásd, kedves barátom, egész életemet az USA-nak szenteltem és éber tudatomnál főleg csak a nagy nyelveket beszéltem, azokon gondolkodtam. Sírni és fájni viszont, úgy látszik, hogy csak magyarul tudok. Ezért is értjük meg egymást olyan jól. Egyébiránt itt sincs semmi különös, remélem, hogy egészséged rendben van, s az élet és az írás iránti szereteted töretlen.

Ölel, barátod: Andor.